

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

БОРИСЕНКО МАРИНА АНАТОЛІЇВНА

УДК 658:330.142.211.4

ОБҐРУНТУВАННЯ АМОРТИЗАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ
ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЇЇ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ

Спеціальність 08.06.01 – економіка, організація
і управління підприємствами

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків – 2004

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському національному економічному університеті,
Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор економічних наук, професор
Орлов Петро Аркадійович
Харківський національний економічний університет,
завідувач кафедри економіки і маркетингу

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Хохлов Микола Пантелеймонович
Харківський національний економічний університет,
завідувач кафедри економіки і оцінки майна підприємств

кандидат економічних наук, доцент
Азаренкова Галина Михайлівна
Харківський банківський інститут УАБС НБУ,
завідувач кафедри обліку і фінансів

Провідна установа – Національний технічний університет “Харківський політехнічний ін-
ститут”, кафедра економіки і маркетингу, Міністерство освіти і науки
України, м. Харків

Захист відбудеться “16” грудня 2004 р. о 13 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради,
шифр Д 64.055.01, у Харківському національному економічному університеті за адресою:
61001, м. Харків, пр. Леніна, 9-а.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського національного економічного
університету за адресою: 61001, м. Харків, пров. Інженерний, 1-а.

Автореферат розісланий “15” листопада 2004 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Дороніна М. С.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Інноваційно орієнтований та ефективний розвиток підприємств є передумовою економічного зростання будь-якої сучасної країни. Ця обставина вимагає інвестиційного забезпечення та державного стимулювання своєчасного відновлення зношених і застарілих основних засобів на підприємствах. Одним із факторів активізації відновлювальної діяльності, спрямованим на підвищення фінансової зацікавленості підприємств у здійсненні інвестицій в оновлення основних засобів за рахунок власних фінансових коштів, зокрема амортизаційних відрахувань, є лібералізація їх амортизаційної політики.

Актуальність теми. Лібералізація державної амортизаційної політики в Україні та розмежування вітчизняної практики нарахування амортизації відповідно до її економічної та податкової ролі зумовлюють необхідність використання у практиці українських підприємств як відповідного досвіду розвинених країн світу, так і розробки власного, адаптованого до поточних умов господарювання, теоретичного й практичного забезпечення обґрунтування амортизаційної політики підприємства в умовах її лібералізації.

Розробці науково-методичних засад управління процесом відтворення основних засобів та з'ясуванню ролі амортизаційних відрахувань у його фінансовому забезпеченні присвячені роботи багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів, таких, як: Д.А. Баранов, В.Ю. Будавей, М.Ф. Ван Бреда, Н.Г. Виговська, А.Л. Гапоненко, З.С. Дорогунцев, Р.М. Колегаєв, Ф.В. Лутц, Ю.І. Любимцев, К. Маттерн, Ф. Мелліс, Г.А. Олександров, П.А. Орлов, Д. Стоун, В. Танхойзер, А.Е. Фукс, Е.С. Хендеріксен, К. Хітчинг, М.П. Хохлов та ін. Однак, незважаючи на значну кількість наукових праць та істотні досягнення в цій галузі знань, низка завдань теоретико-методичного забезпечення обґрунтованого формування лібералізованої, двоаспектної амортизаційної політики підприємства розроблена не досить повно, а тому вимагає уточнення і розвитку. До таких питань, зокрема, належать: взаємозв'язок системи амортизації та амортизаційної політики, визначення сутності й призначення економічної та фіскальної амортизації, врахування у процесі формування амортизаційної політики факторів її зовнішньої та внутрішньої варіативності, визначення раціональних темпів відшкодування вартості основних засобів в Україні та деякі інші. Наукова і практична актуальність викладених питань зумовила вибір теми і визначила цільову спрямованість дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження проводилось згідно з планом науково-дослідних робіт Харківського національного економічного університету. Під час виконання робіт за темою "Теоретичне обґрунтування державної амортизаційної політики" (строк виконання – 2000-2002 рр., номер державної реєстрації 0100U004437) здобувачем були розроблені рекомендації щодо обґрунтованого застосування концепції економічної амортизації в умовах лібералізації амортизаційної політики підприємств.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційної роботи є узагальнення і розвиток теоретичних і методичних основ, а також розроблення практичних рекомендацій щодо обґрунтування амортизаційної політики підприємств з урахуванням розмежування вітчизняної практики нарахування амортизації відповідно до її економічної та податкової ролі.

Для досягнення поставленої мети було сформульовано і послідовно вирішено такі задачі:
аналіз та уточнення категоріального базису амортизаційної політики підприємства;
визначення функціонального базису системи відтворення основних засобів на підприємстві;
узагальнення та систематизація зарубіжного досвіду державного стимулювання відновлювальної діяльності підприємств шляхом лібералізації їх амортизаційної політики;

аналіз теоретичних засад і системних принципів державної амортизаційної політики в Україні у процесі її реформування;

аналіз та узагальнення актуальних питань, які постають перед підприємствами в умовах розмежування вітчизняної практики нарахування амортизації відповідно до її економічної та податкової ролі;

аналіз та обґрунтування факторів варіативності амортизаційної політики підприємства, розробка методики визначення рівня їх прояву;

розробка методичного підходу до обґрунтування амортизаційної політики підприємства в умовах її лібералізації;

розробка методичних рекомендацій щодо інформаційно-організаційного забезпечення обґрунтування управлінських рішень у галузі формування двоаспектної лібералізованої амортизаційної політики підприємства.

Об'єктом дослідження є процеси відтворення та амортизації основних засобів на промислових підприємствах в умовах лібералізації їхньої амортизаційної політики.

Предмет дослідження – теоретико-методичне забезпечення обґрунтування амортизаційної політики підприємства.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною основою дисертаційного дослідження є фундаментальні положення економічної теорії, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів з питань управління відтворювальною діяльністю підприємств та амортизації основних засобів, законодавчі й нормативні акти України з економічних питань.

У процесі обґрунтування теоретичних питань дослідження широко використовувались такі методи: *теоретичного узагальнення та абстрагування* – для уточнення понятійного апарату амортизаційної політики підприємства; *системного підходу* – для обґрунтування теоретичних засад формування амортизаційної політики підприємства, а також для визначення сутності та функціонального навантаження складових елементів системи відтворення зношених і застарілих основних засобів; *порівняння та узагальнення* – для обґрунтованого вибору методів нарахування амортизації та визначення передумов ефективного застосування системи прискореної амортизації; *нормативного аналізу* – для визначення особливостей формування обґрунтованої амортизаційної політики підприємства в Україні; *економіко-математичні методи* (головних компонент, кластерного і дискримінантного аналізу) – для виявлення гомогенних за рівнем розвитку відтворювальної діяльності груп підприємств та визначення напрямків коригування їх амортизаційної політики; *графічний* – для наочного представлення результатів дослідження.

Інформаційною базою дослідження стали нормативно-правові акти України, офіційні матеріали Державного комітету статистики України, дані фінансової звітності та бухгалтерського обліку промислових підприємств України, результати аналітичних розрахунків.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в розробці теоретичних положень, методичних підходів та практичних рекомендацій щодо обґрунтування амортизаційної політики підприємств в умовах її лібералізації, що відображено у таких положеннях:

вперше:

на основі теоретичних розробок запропоновано методику обґрунтування двоаспектної лібералізованої амортизаційної політики підприємства, яка базується на поетапному аналітичному обґрунтуванні управлінських рішень щодо визначення дійсних темпів зменшення вартості та споживчих властивостей основних засобів, а також прийнятних для підприємства темпів фіскального відшкодування основних фондів;

удосконалено:

методичний підхід до визначення інтенсивності нарахування економічної амортизації на основі врахування оптимального терміну експлуатації основних засобів, який забезпечує можливість обліку дійсних темпів зменшення споживчих властивостей та вартості основних засобів;

методику врахування раціональної інтенсивності нарахування фіскальної амортизації на підставі врахування фінансового стану підприємства та вимог законодавства, що дає змогу здійснювати обґрунтований вибір системи амортизації;

одержали подальший розвиток:

методичні рекомендації відносно визначення напрямків коригування параметрів відтворювальної системи підприємства на основі використання моделей класифікації підприємств у факторному просторі внутрішньої варіативності їх амортизаційної політики;

сутність і зміст поняття “амортизаційна політика підприємства” на підставі теоретичного узагальнення та визначення організаційно-економічних умов її формування.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що використання запропонованих науково-методичних розробок відносно обґрунтування амортизаційної політики підприємства дозволяє визначити раціональний спосіб та швидкість нарахування амортизації відповідно до її економічної та податкової ролі. Практичне впровадження результатів одночасно спрямовано на підвищення ефективності відновлювальної діяльності підприємств та зростання їх конкурентоспроможності.

Запропонований методичний підхід до обґрунтування двоаспектної лібералізованої амортизаційної політики підприємства і методичні рекомендації щодо визначення напрямків коригування параметрів відтворювальної системи підприємства використовуються у практиці ТОВ ВК “Поліпак ЛТД” (акт впровадження № 177 від 12.05.2004 р.). На ДП “Завод ім. В. О. Малишева” впроваджені пропозиції відносно уточнення організаційно-економічних основ механізму відтворення зношених і застарілих основних засобів (акт впровадження № 125/1 від 05.07.2004 р.). Викладені в дисертаційній роботі практичні та методичні рекомендації щодо визначення прийнятної для підприємства інтенсивності нарахування економічної та фіскальної амортизації, а також стосовно можливих напрямків підвищення ефективності його відновлювальної діяльності використовуються у роботі ДП “Харківський завод електроапаратури” (довідка № 31/185 від 19.08.2004 р.).

Особистий внесок здобувача. Усі теоретичні і практичні результати отримані автором одноособово. З наукових праць, виконаних у співавторстві, в дисертації використано лише ті ідеї, які є результатом особистої роботи здобувача та становлять індивідуальний внесок автора, а саме: розроблено методичні положення щодо обґрунтованого нарахування фіскальної та економічної амортизації; формалізовано умови економічно раціональної інтенсивності нарахування фіскальної амортизації ([6] за списком опублікованих праць, який подано в авторефераті дисертації).

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження було оприлюднено на шести науково-практичних конференціях, зокрема на Міжнародному інвестиційному форумі в ХДЕУ (Харків, 2002), Обласному форумі “Освіта, наука, виробництво – шляхи інтеграції” (Харків, 2002), Всеукраїнській науковій конференції студентів, магістрів та аспірантів “Ринкова трансформація економіки: стан, проблеми, перспективи” (Харків, 2003), VII Міжнародній науково-практичній конференції “Наука і освіта ‘2004” (Дніпропетровськ, 2004), Всеукраїнській науковій конференції молодих науковців “Управління у XXI столітті: погляд молодих вчених” (Хмельницький, 2004), Міжнародній науково-практичній конференції “Проблеми та перспективи інноваційного розвитку підприємств” (Харків, 2004).

Публікації. Результати та висновки дослідження опубліковані в 11 наукових працях (8 статей у наукових виданнях, що визнані ВАК України фаховими з економіки, і 3 тези доповідей на науково-практичних конференціях) загальним обсягом 2,36 ум.-друк. арк., з яких особисто автору належить 2,13 ум.-друк. арк.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Робота викладена на 202 сторінках машинописного тексту, у тому числі основний текст – 151 сторінка, 16 таблиць – на 11 сторінках, 19 рисунків – на 10 сторінках. Список використаних джерел з 149 найменувань – на 13 сторінках, 4 додатки на – 17 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, сформульовано мету і задачі дослідження, визначено його об'єкт, предмет, методичну та інформаційну бази, відображено наукову новизну і практичне значення одержаних результатів.

У першому розділі – “Теоретичні та методичні основи формування амортизаційної політики” – проаналізовано та уточнено теоретичні підходи до визначення категоріального базису амортизаційної політики підприємства; визначено об'єктивні методичні й теоретичні основи формування науково обґрунтованої амортизаційної політики підприємства; досліджено світовий досвід державного стимулювання відновлювальної діяльності підприємств шляхом лібералізації їх амортизаційної політики.

Аналіз теоретичних підходів до визначення сутності амортизації як центральної категорії, що наділяє проблему формування обґрунтованої амортизаційної політики підприємства визначеністю та пов'язує її структурні елементи, свідчить про істотні розбіжності у розумінні цієї категорії. Уточнення уявлень про сутність і зміст категорії амортизації базується на обґрунтуванні необхідності розмежування понять “амортизація” та “система амортизації”, зважаючи на те, що амортизація розглядається як економічна категорія, що відображає процес поступового перенесення вартості основних засобів на продукцію, яка виготовляється з їх допомогою, спричинений впливом фізичного та морального зносу, а система амортизації – як сукупність методів, норм і термінів нарахування амортизації, що визначають спосіб та швидкість перенесення вартості основних засобів на продукцію, яка виготовляється з їх допомогою, а також правил вибуття, реалізації та переоцінки основних засобів.

Використання системного підходу зумовлює структурне бачення відтворювальної діяльності підприємства в цілому та надає можливість обґрунтованого визначення функціонального базису системи відтворення основних засобів, який складають: амортизаційна політика підприємства, спрямована на прийняття та запровадження рішень щодо забезпечення нормального плинку вартісного кругообігу основних засобів; система амортизації, призначена для обліку та визначення пропорцій і порядку перенесення вартості зношених і застарілих основних засобів на продукцію, що виготовляється з їх допомогою. Тобто амортизаційна політика є основою для забезпечення збереження структури відтворювальної системи, підтримання режиму її діяльності, реалізації відповідних програм і цілей, здійснюючи управляючий вплив на процеси відшкодування та відновлення основних засобів.

На підставі аналізу існуючих підходів до визначення сутності категорії “політика” і трактування категорії “амортизаційна політика” одержало подальший розвиток визначення поняття “амортизаційна політика підприємства” шляхом теоретичного узагальнення та виокремлення організаційно-економічних умов її формування. Доведено, що амортизаційна політика підприємства як складова загальної стратегії підприємства має полягати у виборі та реалізації ефективних управлінських рішень щодо забезпечення такого плинку процесів

відшкодування та відтворення основних засобів, який дозволить отримати економічний, соціальний та екологічний ефекти.

Запропонований підхід дає можливість розглядати процес формування амортизаційної політики підприємства як управлінський цикл прийняття і реалізації рішень відносно: аналізу стану системи відтворення та визначення передумов її нормального функціонування; раціонального рівня інтенсивності, форм та способів відтворення; а забезпечення нормального плину вартісного кругообігу основних засобів.

Схема формування амортизаційної політики підприємства (рис. 1) наочно відображає послідовність запропонованих аналітичних етапів прийняття рішень.

В роботі доведено, що державне стимулювання відновлювальної діяльності підприємств шляхом лібералізації їх амортизаційної політики потребує зваженого науково обґрунтованого підходу до визначення теоретичного і методичного забезпечення системи нарахування амортизації. Це підтверджують результати дослідження світового досвіду лібералізації амортизаційної політики підприємства, які засвідчують необхідність усунення будь-яких концептуальних суперечностей і двозначностей при визначенні засобів та меж лібералізації амортизаційної політики підприємства.

У другому розділі – “Дослідження передумов обґрунтованого формування амортизаційної політики підприємства в Україні” – виділено основні етапи реформування державної амортизаційної політики в Україні; проаналізовано наслідки лібералізації державної амортизаційної політики для підприємств; визначено особливості обґрунтованого формування амортизаційної політики підприємств в умовах сучасного розмежування вітчизняної практики нарахування амортизації відповідно до її економічної та податкової ролі; виявлено основні фактори внутрішньої варіативності амортизаційної політики промислових підприємств.

Державна амортизаційна політика визначає принципи, порядок, методи, базу і термін нарахування амортизації в країні, зумовлюючи тим самим рівень індивідуалізації та можливість внутрішньої варіативності амортизаційної політики окремого підприємства.

Проведене дослідження тенденцій розвитку та аналіз наслідків реформування державної амортизаційної політики в Україні дозволяють зробити висновок про доцільність та своєчасність лібералізації амортизаційної політики вітчизняних підприємств з огляду на поточну необхідність державного стимулювання їх відновлювальної діяльності.

На підставі аналізу вітчизняної нормативно-правової бази нарахування амортизації в умовах її сучасного розмежування відповідно до економічної та податкової ролі обґрунтовано необхідність відповідного розмежування амортизаційної політики підприємства та системи нарахування амортизації.

В роботі доведено, що з метою забезпечення своєчасного та ефективного відтворення зношених і застарілих основних засобів в умовах поточної лібералізації амортизаційної політики підприємству для цілей бухгалтерського обліку основних засобів необхідно формувати “економічну” амортизаційну політику, спрямовану на визначення та облік дійсних темпів зменшення вартості та споживчих властивостей основних засобів. Система “економічної” амортизації має забезпечити відповідне відшкодування вартості основних засобів, що в умовах вітчизняного бухгалтерського обліку основних засобів, який регулюється Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 7 “Основні засоби”, можливо завдяки нарахуванню економічної амортизації шляхом застосування переважно прямолінійного і/або виробничого методів, виходячи з первісної (переоціненої згідно з ринковими вимогами) вартості, за вирахуванням ліквідаційної, та економічно доцільного терміну експлуатації основних засобів.

Для цілей податкового обліку основних засобів має формуватися “фіскальна” амортизаційна політика як система управлінських рішень відносно забезпечення фіскального відтворення основних засобів, що націлена на

визначення темпів фінансового відшкодування основних фондів за рахунок зменшення оподаткованого прибутку на суму амортизаційних відрахувань та отримання податкової знижки. Відповідно система “фіскальної” амортизації є виконавчим механізмом фіскального відшкодування вартості зношених і застарілих основних засобів. Згідно з сучасними межами лібералізації амортизаційної політики підприємства це можливо завдяки нарахуванню фіскальної амортизації, виходячи з самостійно встановлених норм відшкодування, які не перевищують законодавчих меж, шляхом застосування методу зменшення залишку.

При цьому варіативність амортизаційної політики підприємства, яка полягає у можливості свідомого коригування інтенсивності амортизаційних відрахувань згідно зі змінами ринкових вимог господарювання, в умовах означеної лібералізації набуває вирішального значення. Для виявлення внутрішніх індикаторів варіативності та визначення напрямків коригування параметрів відтворювальної системи підприємств здійснено дослідження фінансово-економічного стану 45 промислових підприємств України протягом 2002 – 2003 років. За допомогою факторного аналізу за методом головних компонент визначені фактори внутрішньої варіативності амортизаційної політики підприємства, які інтерпретовані як певні індикатори внутрішньої варіативності, а їх значення – як інтенсивність використання окремих важелів внутрішньої варіативності амортизаційної політики підприємства (табл. 1).

Подальша класифікація підприємств за методом кластерного аналізу дозволила визначити однорідні за рівнем розвитку відтворювальної діяльності та межами внутрішньої варіативності амортизаційної політики групи підприємств, а також сформулювати напрямки обґрунтованого коригування їх амортизаційної політики. За даними проведеного дослідження з'ясувалося, що підприємства мають невідкладну потребу у обґрунтуванні управлінських рішень щодо забезпечення нормального плину процесів відтворення та відшкодування зношених і застарілих основних засобів. Так, 65% сукупності обстежених підприємств мають можливості для збільшення інтенсивності відшкодування та відновлення основних засобів, зокрема за рахунок застосування системи прискореної амортизації; 30% – мають потребу в зниженні інтенсивності поточного відшкодування вартості основних засобів. Необґрунтовано висока інтенсивність поточного відшкодування вартості основних засобів та пасивність відновлювальної діяльності 5% обстежених підприємств, з огляду на їх критичний фінансовий стан, зумовлюють необхідність зниження поточної інтенсивності відшкодування основних фондів за рахунок використання виключно системи неприскореної амортизації.

У третьому розділі – “Методичні рекомендації щодо обґрунтування амортизаційної політики підприємства в сучасних умовах” – запропоновано методичку поетапного аналітичного обґрунтування амортизаційної політики підприємств в умовах її сучасної лібералізації; визначено моделі класифікації промислових підприємств у факторному просторі внутрішньої варіативності їх амортизаційної політики; розроблено методичний підхід до визначення раціональної інтенсивності нарахування економічної та фіскальної амортизації; сформульовано рекомендації щодо інформаційно-організаційного забезпечення обґрунтованого формування амортизаційної політики підприємств.

Дослідження наслідків лібералізації правового й нормативного базисів нарахування фіскальної та економічної амортизації дозволили визначити методичку логічно обґрунтованого поетапного формування амортизаційної політики підприємства у розрізі відповідних обліків основних засобів.

Згідно з розробленою методикою формування амортизаційної політики (див. рис. 1), на першому етапі визначаються: відповідність параметрів системи відтворення вимогам факторів зовнішньої варіативності амортизаційної політики підприємства та напрямки коригування амортизаційної політики підприємства з огляду на рівень прояву факторів її внутрішньої варіативності.

Відповідність параметрів відтворювальної системи підприємства вимогам зовнішнього середовища в сучасних умовах досягається за умови застосування зваженого диференційованого підходу до формування двоаспектної амортизаційної політики підприємства та системи нарахування амортизації.

На підставі дискримінантного аналізу факторизованого простору вхідних даних отримані моделі класифікації промислових підприємств відносно інтенсивності використання окремих важелів внутрішньої варіативності амортизаційної політики підприємства:

Практичне застосування отриманих класифікаційних моделей дозволяє, виходячи з визначення максимальної величини позначки класифікації (K_1, K_2, K_3), вирішувати до якої класифікаційної групи варто віднести спостереження. Тобто запропоновані моделі дають можливість визначати адекватні певним умовам господарювання попередньо визначені напрямки обґрунтованого коригування амортизаційної політики підприємства без повторення процедури кластерного аналізу. Таким чином, одержали подальший розвиток методичні рекомендації щодо визначення напрямків коригування амортизаційної політики підприємств з огляду на рівень прояву факторів її внутрішньої варіативності.

На другому етапі методики формування амортизаційної політики підприємства визначається раціональний рівень інтенсивності, форм та способів відтворення основних засобів підприємства. Лібералізація амортизаційної політики підприємства зумовила необхідність обґрунтованого визначення інтенсивності нарахування фіскальної та економічної амортизації. В роботі доведено, що інтенсивність нарахування економічної амортизації має визначатись шляхом генерування відповідного грошового потоку за умови застосування неприскореної системи амортизації протягом оптимального терміну експлуатації основних засобів. Визначення прийнятної для підприємства інтенсивності фіскального відшкодування вартості основних засобів має ґрунтуватись на принципі відшкодування основних фондів за рахунок зменшення оподаткованого прибутку на суму амортизаційних відрахувань та одержання податкової знижки. Фактично для цілей податкового обліку основних засобів підприємства мають можливість застосовувати систему прискореної амортизації, за якої протягом перших років або протягом усього амортизаційного періоду забезпечується перевищення темпів накопичення суми амортизаційних відрахувань у порівнянні із реальними темпами зменшення споживчих властивостей та вартості основних засобів. Як наслідок, максимально допустиму суму фіскальних амортизаційних відрахувань (A_{max_d}) визначено на рівні суми, за якої підприємство отримає нульове значення оподаткованого прибутку та, відповідно, податку на прибуток. При цьому максимально можливе значення інтенсивності грошового потоку від фіскальної амортизації (A_{max_M}) зазначається податковим законодавством країни. Мінімально можливе значення (A_{min_M}) має відповідати інтенсивності грошового потоку від економічної амортизації (A') як такого, що відображає дійсні темпи зменшення споживчих властивостей та вартості основних засобів. Відшкодування основних фондів повільніше, ніж це відбувається згідно з системою економічної амортизації, є економічно недоцільним.

Таким чином, раціональну інтенсивність фіскального відшкодування основних фондів вітчизняних підприємств з огляду на їх фінансовий стан пропонується визначати згідно з такими умовами:

З метою підвищення стимулюючої ролі системи прискореної амортизації доцільною є зміна діючого порядку визначення річних норм нарахування фіскальної амортизації. Підприємства повинні мати можливість: змінювати поточні норми нарахування фіскальної амортизації протягом податкового року; збільшувати максимально можливу інтенсивність грошового потоку від фіскальної амортизації (A_{max_M}) у наступному році, виходячи з недоотримання відповідної податкової пільги у попередньому році.

Доведено, що визначення раціонального способу відтворення має виходити з принципу оцінки порівняльної ефективності інвестицій. Адже питання заміни основних засобів, які функціонують у даний час, виникає в момент появи необхідності здійснення досить дорогого ремонту. Виробник щонайменше має оцінити доціль-

ність ремонту такого основного засобу шляхом співставлення витрат на його ремонт з витратами на придбання нового основного засобу – визначення порівняльної ефективності варіантів продовження експлуатації або заміни даного основного засобу. Критерієм вибору кращого варіанта може бути максимізація ефекту від його заміни більш економічним та продуктивним основним засобом.

Третій етап загальної методики формування в умовах необхідності формування двоаспектної амортизаційної політики передбачає трансформацію не тільки і не стільки виробничих ресурсів, скільки управлінських. У зв'язку з цим в роботі запропоновано комплексний підхід до інформаційно-організаційного забезпечення обґрунтованого формування амортизаційної політики на підприємстві, який передбачає формалізацію внутрішньоробничих інформаційних потоків і розподіл відповідних функцій між підрозділами підприємства. Використання даного підходу сприяє прийняттю обґрунтованих управлінських рішень щодо своєчасного відшкодування та відновлення зношених і застарілих основних засобів.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведене теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової задачі, що виявляється у розвитку теоретичних і методичних засад, а також розробці практичних рекомендацій щодо обґрунтування амортизаційної політики підприємств в умовах її лібералізації шляхом: вивчення теоретичних аспектів формування амортизаційної політики як управляючої складової відтворювальної системи підприємства; дослідження сутності й особливостей обґрунтованого формування амортизаційної політики підприємств та аналізу факторів її варіативності у ринкових умовах господарювання. До найбільш значущих результатів дослідження відносяться такі:

1. На основі аналізу та уточнення категоріального базису амортизаційної політики підприємства, який дав змогу виокремити поняття “амортизація”, “система амортизації” та “амортизаційна політика”, визначено, що амортизаційна політика підприємства полягає у виборі та реалізації ефективних управлінських рішень щодо забезпечення такого плинного процесів відшкодування та відтворення основних засобів, який забезпечить отримання економічних, соціальних та екологічних ефектів. Це покладено в основу розроблених методичних рекомендацій відносно організації формування амортизаційної політики підприємств.

2. Визначено функціональний базис відтворювальної системи підприємства, згідно з яким амортизаційна політика є системою управлінських рішень щодо забезпечення відтворення основних засобів, а система амортизації – виконавчим механізмом відшкодування їх вартості. Застосування такого підходу дозволяє розглядати амортизаційну політику підприємства як основу для забезпечення збереження структури відтворювальної системи, підтримання режиму її діяльності, реалізації відповідних програм та цілей.

3. Державна амортизаційна політика, визначаючи принципи, порядок, методи, базу і терміни нарахування амортизації в країні, зумовлює рівень індивідуалізації та можливість внутрішньої варіативності амортизаційної політики окремого підприємства. Проведені дослідження фінансово-економічного стану дозволили оцінити межі внутрішньої варіативності амортизаційної політики на прикладі 45 промислових підприємств України. Дослідження показали, що факторний, кластерний та дискримінантний аналізи є найбільш прийнятними з точки зору ущільнення вихідного масиву інформації. Отримані класифікаційні моделі перевірені на адекватність і мають практичне значення. Доведено, що розроблені на їх основі методичні рекомендації доцільно використовувати на рівні промислових підприємств для визначення напрямків обґрунтованого коригування параметрів відтворювальної системи підприємства в умовах її лібералізації.

4. Аналіз наслідків розмежування вітчизняної практики нарахування амортизації щодо її економічної та податкової ролі дав змогу визначити об'єктивну необхідність відповідного розмежування амортизаційної

політики підприємства та системи нарахування амортизації. У зв'язку з цим в роботі обґрунтовано сутність, мету і функціональне навантаження економічної та фіскальної амортизаційної політики, а також систем нарахування амортизації, що їм відповідають. Таке узгодження параметрів відтворювальної системи з вимогами зовнішнього середовища забезпечить пропорційність розвитку виробничої та відтворювальної систем підприємств в умовах поточної лібералізації їхньої амортизаційної політики.

5. Обґрунтування амортизаційної політики підприємства згідно з уперше запропонованими в роботі методичними засадами її формування здійснюється у такий спосіб. На першому етапі визначається відповідність параметрів відтворювальної системи підприємства вимогам зовнішнього середовища та визначаються напрямки їх коригування з огляду на рівень прояву факторів внутрішньої варіативності амортизаційної політики підприємства. На другому етапі визначається раціональний рівень інтенсивності, форм і способів відтворення основних засобів підприємства. Третій етап передбачає запровадження інформаційно-організаційного забезпечення обґрунтованого формування амортизаційної політики підприємства. Перевагами розробленої послідовності є безпосередній взаємозв'язок та взаємозалежність етапів, що забезпечує саморозвиток відтворювальної системи підприємства в цілому.

6. Розроблений і запропонований методичний підхід до визначення раціональної інтенсивності нарахування фіскальної та економічної амортизації базується на вирахуванні оптимального терміну експлуатації основних засобів як передумови раціоналізації відтворювального процесу та визначенні прийнятних для підприємства темпів фіскального відшкодування основних фондів. Застосування такого підходу дозволить вітчизняним підприємствам здійснити обґрунтований вибір між прискореною та неприскореною системами нарахування амортизації у процесі бухгалтерського та податкового обліку основних засобів.

7. Обґрунтованість амортизаційної політики та ефективність її реалізації у повній мірі визначаються складом та якісними характеристиками наявної інформації, яка є результатом функціонування інформаційної підсистеми підприємства. Використання розроблених у роботі рекомендацій щодо структури та організації інформаційних потоків при обґрунтуванні управлінських рішень відносно формування амортизаційної політики підприємства в умовах її лібералізації сприятиме вирішенню основних протиріч відтворювальної системи, які можуть виникнути в процесі необґрунтованого прийняття відповідних управлінських рішень.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Борисенко М. А. Прискорена амортизація у промислово розвинутих країнах: теорія і практика // Вестник НТУ “ХПИ”. Серія “Технический прогресс и эффективность производства”. –2001. – Вип. 24. – Ч. 4. – С. 58 - 61.
2. Борисенко М. А. Лібералізація державної амортизаційної політики та її наслідки // Економіка розвитку: Наук. журнал. –Х.: ХДЕУ, 2002. – № 3 (23). – С. 91 - 94.
3. Борисенко М. А. Амортизаційна політика підприємства в умовах прискорення науково-технічного прогресу // Економіка розвитку: Наук. журнал. –Х.: ХДЕУ, 2002. – № 4 (24). – С. 72 - 73.
4. Борисенко М. А. Лібералізація амортизаційної політики підприємств в Україні // Економіка: проблеми теорії та практики: Зб. наук. пр. Вип. 180. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2003. – С. 121 - 127.
5. Борисенко М. А. Інноваційні засади формування амортизаційної політики вітчизняного підприємства // Проблеми науки: Міжгалуз. наук.-техн. журнал. – 2004. – № 5. – С. 31 - 36.
6. Орлов П. А., Борисенко М. А. Теоретичні аспекти обґрунтування амортизаційної політики вітчизняних підприємств // Економіка промисловості: наук.- практ. журн.– 2004. – № 3 (25). – С. 18 - 23.

7. Борисенко М. А. Актуальні питання обґрунтування амортизаційної політики вітчизняних підприємств // Вчені записки: Наук. журнал. – 2004. – Вип. 13. – Т. 2. – С. 319 - 322.
8. Борисенко М. А. Формування інноваційно-орієнтованої амортизаційної політики сучасного підприємства // Управління розвитком: Зб. наук. ст. – Х.: ХНЕУ, 2004. – № 2. – С. 74 - 75.
9. Борисенко М. А. Етапи реформування державної амортизаційної політики України // За матеріалами ВСЕУКР. наук. конф. студентів, магістрів та аспірантів “Ринкова трансформація економіки: стан, проблеми, перспективи”. Т. 1. – К.: Б. в., 2003. – С. 264 - 265.
10. Борисенко М. А. Напрями удосконалення державної амортизаційної політики в Україні // Зб. тез. доп. Всеукр. наук. конф. молодих науковців “Управління у XXI столітті: погляд молодих вчених”, 27 - 28 лют. 2004 р. – Хмельницький: Б. в., 2004. – С.14 - 16.
11. Борисенко М. А. Оптимізація амортизаційної політики вітчизняних підприємств в умовах її лібералізації // Матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конференції “Наука і освіта ‘2004”, 10 - 25 лют. 2004 р. Т. 65. “Економіка підприємства. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2004. – С. 21 - 23.

АНОТАЦІЯ

Борисенко М. А. Обґрунтування амортизаційної політики підприємства в умовах її лібералізації. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.06.01 – економіка, організація і управління підприємствами. – Харківський національний економічний університет, Харків, 2004.

Дисертацію присвячено проблемам обґрунтування амортизаційної політики підприємства в умовах розмежування практики нарахування амортизації відповідно до її економічної та податкової ролі.

Досліджено передумови обґрунтованого формування амортизаційної політики підприємства в Україні, узагальнено теоретичні положення та одержали подальший розвиток сутність і зміст поняття “амортизаційна політика”. На основі використання положень нормативної теорії прийняття рішень запропоновано методіку формування двоаспектної лібералізованої амортизаційної політики підприємства, яка базується на поетапному обґрунтуванні управлінських рішень щодо визначення та обліку дійсних темпів зменшення вартості та споживчих властивостей основних засобів та прийнятних для підприємства темпів фіскального відшкодування основних фондів. Обґрунтовано та апробовано методичний підхід до визначення напрямків коригування параметрів відтворювальної системи підприємства на основі застосування запропонованих моделей класифікації підприємств у факторному просторі внутрішньої варіативності їх амортизаційної політики. Удосконалено методичний підхід до визначення раціональної інтенсивності нарахування економічної та фіскальної амортизації у вітчизняній практиці.

Ключові слова: економічна та фіскальна амортизація, система амортизації, амортизаційна політика, методи амортизації, відтворювальна система підприємства, фактори варіативності амортизаційної політики.

АННОТАЦИЯ

Борисенко М. А. Обоснование амортизационной политики предприятия в условиях ее либерализации. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.06.01 – экономика, организация и управление предприятиями. – Харьковский национальный экономический университет, Харьков, 2004.

Диссертация посвящена разработке теоретического и методического обеспечения обоснования амортизационной политики предприятия в условиях ее либерализации.

На основе анализа и обобщения теоретических подходов к определению категориального базиса амортизационной политики получили дальнейшее развитие сущность и содержание понятия “амортизационная политика”. Предложенная концепция дала возможность определить амортизационную политику предприятия как систему управленческих решений по обеспечению такого течения процессов возмещения и воспроизводства основных средств, которое позволит получить экономический, социальный и экологический эффекты.

Сделан вывод о том, что государственная амортизационная политика определяет принципы, порядок, методы, базу и сроки начисления амортизации в стране, обуславливая тем самым уровень индивидуализации и возможности внутренней вариативности амортизационной политики отдельного предприятия.

Проанализированы особенности обоснованного формирования амортизационной политики предприятия в условиях действующей в Украине практики раздельного начисления экономической и налоговой амортизации. А также факторі внутренней вариативности амортизационной политики предприятия. На основе разработанных и апробированных моделей классификации предприятий в факторном пространстве внутренней вариативности их амортизационной политики предложены методические рекомендации по определению направлений корректирования параметров системы воспроизводства предприятия.

Доказано, что с целью обеспечения своевременного и эффективного воспроизводства изношенных и устаревших основных средств в условиях текущей либерализации амортизационной политики отечественным предприятиям необходимо формировать фискальную и экономическую амортизационную политику, а также соответствующие им системы начисления амортизации.

Обосновано, что при определении рациональной интенсивности начисления экономической и фискальной амортизации необходимо ориентироваться на действительные темпы уменьшения потребительских свойств и стоимости основных средств. На основе усовершенствования существующих предложены методические подходы для определения рациональной интенсивности начисления экономической и фискальной амортизации в условиях либерализации амортизационной политики отечественных предприятий. Сделан вывод о том, что начисление экономической амортизации отечественными предприятиями должно осуществляться в течение оптимального срока эксплуатации основных средств путем применения преимущественно прямолинейного и/или производственного методов начисления амортизации, исходя из первоначальной (переоцененной согласно рыночным условиям), за вычетом ликвидационной, стоимости основных средств. Начисление же фискальной амортизации – исходя из балансовой стоимости основных фондов путем применения метода уменьшения остатка в течение самостоятельно определенного срока, который не превышает оптимального срока эксплуатации основного средства и законодательно установленных границ.

Разработан методический подход к формированию амортизационной политики предприятия как последовательность этапов аналитического обоснования принятия управленческих решений в отношении: анализа состояния системы воспроизводства и определения предпосылок ее нормального функционирования; рационального уровня интенсивности, форм и способов воспроизводства; обеспечения нормального течения стоимостного кругооборота основных средств.

Ключевые слова: экономическая и фискальная амортизация, система амортизации, амортизационная политика, методы амортизации, воспроизводственная система предприятия, факторы вариативности амортизационной политики предприятия.

THE SUMMARY

Borysenko M. A. Substantiation of an Enterprise Amortisation Policy under Conditions of its Liberalisation. Ī Manuscript.

Thesis on obtaining the scientific degree of the Candidate of Economics in speciality 08.06.01. Ī Economics, organization and enterprise management, Kharkiv National University of Economics, Kharkiv, 2004.

The thesis is devoted to the problems of substantiation of an enterprise amortisation policy under the condition of delimitation of amortisation calculation practice in accordance with its economic and taxation role.

The research investigated prerequisites for the substantiated formation of the amortisation policy of an enterprise in Ukraine, generalized theoretical statements and improved the content and essence of the term “amortisation policy”. On the base of the usage of the statements of the normative theory of decision-making there was proposed a method of two-aspects liberalized amortisation policy of an enterprise, which is based on step-by-step substantiation of managerial decisions as to determination of real paces of cost reduction and consumer characteristics of main resources and fiscal indemnity of main resources paces good-enough for an enterprise. There was grounded and tested a methodological approach to determining the trends of an enterprise reproductive system parameters correction on the base of using the proposed models of enterprises classification in a factorial space of inner variation of their amortisation policy.

There was improved a methodological approach to determining efficient intensity of economic and fiscal amortisation calculation in a domestic practice of amortisation calculation.

Key words: economic and fiscal amortisation, amortisation system, amortisation policy, amortisation methods, reproduced enterprise system, factors of variation of amortisation policy of an enterprise.

Борисенко Марина Анатоліївна

ОБҐРУНТУВАННЯ АМОРТИЗАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЇЇ
ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ

Спеціальність 08.06.01 – економіка, організація
і управління підприємствами

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Відповідальний за випуск

Г. О. Холодний

Підписано до друку 12.11.2004. Формат 60×90 1/16.
Папір TATRA Друк офсетний.
Обсяг 0,9 ум.-друк. арк. Тираж 100 прим.
Зам. № 1211/04. Безкоштовно.

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів
видавничої справи ДК №376 від 22.03.2001 р.

Надруковано у друкарні видавництва “Константа”
61145, м. Харків, вул. Космічна, 26, к. 113.
Тел.: (057) 771-55-21